

Notă finală: în ediția scrisă a unuia dintre ziarele din Pitești, orașul în care a debutat reeducarea violentă și în care de 13 ani are loc acest simpozion anual, se spune, în loc de “reeducarea prin tortură”, “reeducarea prin cultură”, situație în sine sugestivă atât cu privire la nivelul presei, cât și la efectele educative avute de eveniment asupra jurnaliștilor locali.

Mircea Stănescu

De ce iubim modernitatea, de ce urâm modernizarea?

Sub acest titlu s-a desfășurat în data de 30 octombrie 2013, la Colegiul Noua Europă, o masă rotundă prilejuită de apariția cărții Constanței Vintilă-Ghițulescu, *Evgheņiși, ciocoi, mujiți. Despre obrazele primei modernități românești*¹. În prezentarea autoarei și a cărții, Andrei Pleșu a menționat dihotomia dintre așa numiții istorici riguroși, concentrați pe analiza documentelor, și istoricii-povestitori. Puțini istorici le întrunesc pe ambele, vorbitoarea serii fiind una dintre ei, în opinia domniei sale.

Vintilă Mihailescu consideră că istoria socială este încă marginală în dezbateră istoriografică românească, chiar dacă luăm în calcul influențele faste ale Școlii de la Annales asupra unui grup de istorici, precum cel de la Iași. Referitor la statul modern român, el nu a îndeplinit trei condiții esențiale: separația Bisericii de Stat, desprinderea producției de “gospodărie” (în termeni proto-capitaliști) și despărțirea administrației de legăturile de rudenie, în speță nepotism sau clientelism. Acesta din urmă a evoluat până în zilele noastre, într-un mod interesant, de la relațiile de filiație directă, la unele secundare (nași, veri). Mihai Răzvan Ungureanu a deplâns, la rândul-i, restrângerea interesului pentru istoria secolelor al XVIII-lea-al XIX-lea, dublată de slaba cunoaștere a științelor auxiliare necesare.

Silvia Marton a opus specialistului în sens restrâns, livresc, care pornește de la un set limitat de întrebări în afara cărora nu poate evada, pe cercetătorul ce nu cenzurează vocea documentelor atunci când ele nu mai sunt convenabile paradigmei inițiale. Un discurs clasic afirmă că modernitatea născută în Occident condamnă restul mapamondului la decalaje, dând naștere nu de puține ori mișcărilor autohtoniste. Vorbitorul a pledat pentru soluția conceptuală oferită de Maria Todorova, cea a *sincronicității relative*, având drept eșafod conceptul braudelien de *longue durée*.

Mai punctual, Andrei Oișteanu a expus modul în care se face periodizarea epocii moderne, precum și pe unii dintre agenții modernizării, în număr de doi. Aceștia sunt identificați, pe de o parte, în străini datorită lenei și a desconsiderării inițiativei de tip proto-capitalist (speculă, arendă) de către români. Opinem însă că privirea aruncată prin prisma evoluției capitalismului, și clasificarea acestui tip de *atitudine românească* drept anticapitalistă ne-ar putea face să credem că aceasta a caracterizat societatea românească, ceea ce nu credem că este valid. Se face abstracție în acest raționament de un factor care a stat la baza relațiilor economice din Principate, acel tip de colonialism practicat de Imperiul otoman și de cel rus. Un al doilea factor modernizator este identificat în femeie, care este purtătoare a unei emancipări culturale, vestimentare și nu în ultimul rând sexuale.

¹ București 2013.

Dumitru Sandu, vorbind despre rolul jucat de factorul exogen în modernizarea instituțională, a subliniat că volumul cuprinde totodată și un important set de referiri la modernizarea endogenă. De asemenea, este remarcată o continuitate cu opera lui Henri Stahl. Cristian Ghinea a identificat două Români în secolul al XIX-lea, cea mai cunoscută fiind cea a reacției conservatoare reprezentată de către titanii literaturii, iar cealaltă constituită din proiectul pașoptist al unei Români moderne sau cel puțin în curs de modernizare. Totodată, domnia sa a oferit câteva exemple de laicizare a statului (printre ele, secularizarea averilor mănăstirești), în replică la afirmația lui V. Mihăilescu.

Andrei Pippidi a făcut un inventar al personajelor pro și anti modernism de-a lungul secolului al XIX-lea, după care autoarea a oferit un răspuns fiecăruia dintre antevorbitori, subliniind că în interiorul clasei politice avea loc o luptă în deceniul patru al secolului al XIX-lea, pe care rușii încercau să o medieze. Există, de asemenea, o discrepanță între București și provincie, un veritabil decalaj intern. Educația și sănătatea au constituit două proiecte majore ale statului modern, prima în vederea construirii unui corp de funcționari care lipsea cu desăvârșire, fapt datorită căruia procesul este dominat la începuturile sale de un clientelism caracterizat de un spirit gregar. Mihai Răzvan Ungureanu justifică nepotismul prin lipsa corpului de funcționari. Se pierde însă din vedere, credem, problema esențială a accesului la educație și în speță a posibilității de a accede la acest corp funcționăresc, care nu este doar o problemă a primilor ani ai statului modern, ci una perpetuată conștient, convenient, de către elita politică, mult timp după aceea.

S-a discutat, de asemenea, despre problema arhivelor, dacă se cunoaște cu adevărat conținutul și modul lor de constituire; s-a deplâns starea deplorabilă a arhivelor și a condițiilor de studiu. Explozia de istorie politico-diplomatică ce explică interesul exclusiv pentru anumite fonduri arhivistice determină astăzi nevoia de istorie socială. Rezultă de aici necesitatea chiar și a unui studiu al intereselor cercetătorilor pe baza foilor de folosire a documentelor păstrate în dosarele de arhivă.

Radu Stancu